

Наталля Матыліцкая

**ВЫКЛАДАННЕ ДЫСЦЫПЛІН ПА СПЕЦЫЯЛІЗАЦЫІ
«ЭТНАФОНАЗНАЎСТВА» Ў БДУКМ: МЕТОДЫКА, ПРАБЛЕМЫ,
ДАСЯГНЕННІ**

У 2004 г. на факультэце традыцыйнай беларускай культуры і сучаснага мастацтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў (далей – БДУКМ) быў зроблены першы набор студэнтаў на спецыялізацыю «Этнафоназнаўства» (заснавальнікі – В. В. Калацэй, Т. А. Пладунова) для падрыхтоўкі спецыялістаў-практыкаў у галіне беларускай фальклорнай музыкі.

У гэтым навучальным годзе кіраўнікі пяці вучэбных курсаў (Т. А. Пладунова, Л. М. Рыжкова, Н. В. Матыліцкая, В. В. Калацэй, Н. В. Петухова) працуюць кожны па сваёй аўтарскай метадыцы навучання народным спевам у рамках вучэбнай праграмы, якая прадугледжвае засваенне этнафанічнай экспрэсіі абрадавай і пазаабрадавай культуры асноўных гісторыка-этнаграфічных рэгіёнаў Беларусі.

Важнейшы метадычны прынцып у навучанні спевам і ігры на інструментах на ўсіх курсах спецыялізацыі – вуснае перайманне этнафанічных узораў. Часцей гэта здзяйсняецца праз перайманне аўтэнтчных ўзораў з аўдыёзапісаў, радзей – праз непасрэднае перайманне ўзораў традыцыйнага выканання ад аўтэнтчных носьбітаў. Названы прынцып вуснага пераймання фальклорных твораў, які, па сутнасці, з’яўляецца базавай спецыфічнай рысай фальклорнай традыцыі, якая адрознівае яе, напрыклад, ад аўтарскіх музычных твораў, кардынальна вылучае спецыялізацыю «этнафоназнаўства» ад падобных ёй у іншых навучальных установах. Яны таксама накіраваны на навучанне фальклорным творам, але карыстаюцца прынцыпова іншай метадыкай. Так, у музычна-педагагічнай практыцы аддзяленняў народна-песеннай творчасці спецыялізаваных навучальных устаноў (каледжы мастацтваў, музычныя каледжы, БДПУ імя М. Танка, БДУКМ) засваенне фальклорнага музычнага мастацтва адбываецца пераважна шляхам развучвання народных песень, інструментальных найгрышаў «па нотах», у асноўным у апрацаваным выглядзе.

Аднак у галіне музычнай педагогікі ўсё большую цікавасць выклікаюць асаблівасці выканання народнай музыкі аўтэнтчнымі спевакамі і шляхі яе адаптацыі сучаснымі выканаўцамі.

Пытанні матывацыі і тэхналогіі спеваў аўтэнтчнага стылю так ці інакш падштурхоўваюць фалькларыстаў, хормайстраў і спевакоў да стварэння эксперыментальных тэорый пеўчай этнафанацыі, таму і стала спецыялізацыя «этнафоназнаўства» эксперыментальнай, інавацыйнай і пакуль унікальнай ў педагагічным працэсе вышэйшых устаноў Беларусі.

Ідэя вуснага пераймання як прынцыпа навучання народным творам на Беларусі выпявала ў аматарскім асяроддзі з канца 70-х – пачатку 80-х гг. XX ст. у грамадскіх суполках «Майстроўня» і «Талака», якія супрацьпаставілі гарадскім сцэнічным пастаноўкам беларускіх абрадаў іх натуральнае ўвасабленне ў прыродных умовах. Гэта яшчэ было не заўсёды паслядоўна вытрыманае ўвасабленне абрадаў і песеннага рэпертуару на так званай «дакументальнай аснове» (выкананне, максімальна набліжанае да аўтэнтнык-арыгіналу як своеасабліваму дакументу) – некаторыя песні развучаліся са зборнікаў па нотах, пастаноўка абрадаў не вылучалася рэгіянальнай спецыфікай. Усё гэта стала выкрышталізаўвацца пазней. Напрыклад, у творчасці фальклорнага гурта «Ліцвіны», які першы замацаваў **аўтэнтнык-стыль** [тэрмін наш. – **Н.М.**] на беларускай і замежнай сцэне. Гэты стыль праяўляўся ў дакладным выкананні песенных узораў паводле аўдыёзапісаў, аўтэнтчных строяў выканаўцаў альбо рэканструкцый аўтэнтчных рэгіянальных строяў і інш. Першыя ў Беларусі ўзнаўленні рэгіянальных абрадаў на дакументальнай аснове былі ўвасоблены ў Музеі народнай архітэктуры і побыту: абрад Юр'я з вёскі Пагост Жыткавіцкага раёна і Вялікдзень на Міншчыне (аўтар ідэі і сцэнарыст – Н. Матыліцкая). Пры ўвасабленні абраду Юр'я, які фалькларысты называюць «тураўскі карагод», песенны рэпертуар развучваўся па аўтэнтчным аўдыёзапісе, карагоды – па відэазапісе (матэрыялы прадставіла журналістка Рэгіна Гамзовіч): «Вялікая работа была праведзена па ўзнаўленні паслядоўнасці абраду, вырабу атрыбутыкі і асабліва па дакладным узнаўленні дыялектных асаблівасцяў песенных тэкстаў» [1, 163].

Далей гэты працэс удасканалваўся ў розных варыянтах і спалучэннях з большым або меншым поспехам, што звязана з фалькларыстычнай і музычнай (у галіне традыцыйнай культуры) дасведчанасцю і талентам арганізатараў такіх ўзнаўленняў. Напрыклад, у набліжанай да аўтэнтчнай манеры спеваў сёння працуюць фальклорныя гурты «Кудзьмень», «Гуда», «Калыханка», салістка Наталля Матыліцкая.

Як «мастацкую рэканструкцыю абрадавай і пазаабрадавай этнафанічнай практык у набліжаных да натуральных умоў яе бытавання» расцэньвае свае пастаноўкі абрадавых святаў, у якіх былі задзейнічаны ўсе студэнты спецыялізацыі «этнафоназнаўства», выкладчыца першага набору студэнтаў Таццяна Пладунова: «Масленіца» ў Белдзяржмузеі народнай архітэктуры і побыту каля вёскі Строчыцы (2007, 2008 гг.); «Купалле» ў вёсках Ракаў Валожынскага раёна (2007, 2008 гг.), Вязынка Мінскага раёна (2005, 2006 гг.), «Каляды» (2005 г.); «Юр'я» (2006 г.), «Зялёныя святкі» (2007 г.) у г. Мінску.

Як заўсёды на этапе пошуку і распрацоўкі непазбежна ўзнікаюць пэўныя праблемы. З уласнага досведу выкладчыцкай працы назаву наступныя:

1. Абмежаваныя магчымасці фальклорных экспедыцый і палявых практык. Як ніякай іншай спецыялізацыі «этнафоназнаўству» пажаданы непасрэдны кантакт з носьбітамі беларускай традыцыі, паколькі «формы і метады засваення спеўнай этнафанічнай традыцыі сумяшчаюць асноўныя прынцыпы этнапедагагікі (уклучанае назіранне і вуснае перайманне)» [2, 104].

2. Малая забяспечанасць тэхнічнымі сродкамі аўдыё- і відэазапісу для экспедыцыйных выездаў.

3. Незабяспечанасць студэнтаў народнымі строямі. Для песеннай стылістыкі спецыялізацыя, якая накіравана як на эталон на аўтэнтычнае гучанне, строі павінны быць адпаведнымі. Праблема вырашаецца дзякуючы намаганням выкладчыкаў спецыялізацыі і саміх студэнтаў, як правіла, за ўласны кошт.

4. Недастатковая колькасць аўдыёматэрыялаў пэўных жанраў, напрыклад, т. зв. «мужчынскага рэпертуару»: песень гістарычных, рэкруцкіх, небыліцаў, жартоўных і інш.

У вучэбным працэсе асноўнымі крыніцамі з'яўляюцца экспедыцыйныя запісы педагогаў і студэнтаў, а таксама бяспечны аўдыёфонд беларускай традыцыйнай музыкі, захаваны на плятах і дысках дзякуючы беларускім этнамузыкалагам і фалькларыстам З. Я. Мажэйка, Т. Б. Варфаламеевай, І. Д. Назінай, М. А. Козенка, Р. С. Гамзовіч, Т. П. Песнякевіч, Г. В. Таўлай, Л. П. Касцюкавец, Т. Л. Бярковіч, А. М. Боганевай, І. В. Мазюк.

Сярод выдадзеных аўдыёзапісаў працэнт песень «мужчынскага рэпертуару» мінімальны. Прычыны таму аб'ектыўныя: аўдыёзапісы рабіліся пачынаючы з 70-х гадоў мінулага стагоддзя, калі гэты пласт народнага меласу мала дзе захавалася, песні прадстаўлены пераважна ў

жаночым выкананні, і суб'ектыўныя: складальнікаў аўдыёвыданняў пераважна цікавілі абрадавыя творы, што зразумела, бо гэты самы паказальны для спецыфікі рэгіёнаў пласт культуры і, як самы архаічны і імкліва знікаючы, патрабуе неадкладнай фіксацыі дзеля захавання. Гэтая праблема паступова вырашаецца, дзякуючы прыцягненню матэрыялаў з фальклорных архіваў Беларусі.

За пяць год спецыялізацыя здолела зрабіць значны грамадскі рэзананс сваім удзелам ў айчынных і замежных фальклорных фестывалях: «Берагіня» (2006, 2008 гг.), «Калядны фэст» (2005 г.), «Веснавы танок» (2008 г.) – у Беларусі, у Францыі (г. Бельфор, 2006 г.), Расіі (г. Санкт-Пецярбург, 2007 г), Латвіі (г. Ліваны, 2008 г.); прэзентацыях сваёй творчасці ў беларускіх СМІ (тэлеперадачы «Спявай, душа!», «Добрай раніцы, Беларусь!», «Справа важная», «Інстытут культуры», радыёпраграмы «Адкрытая пляцоўка», «Гасцінец», «Галасы стагоддзяў»). У 2008 г. спецыялізацыя «этнафоназнаўства» была адзначана дыпламам Камісіі па справах ЮНЕСКА Рэспублікі Беларусь за значны ўклад у захаванне нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі (падзея адбылася 22 чэрвеня).

Нягледзячы на некаторыя праблемы, якімі заўсёды поўніцца інавацыйны педагагічны вопыт, студэнты і выкладчыкі спецыялізацыі шчаслівыя тым, што іх творчасць для многіх жыхароў Беларусі з'яўляецца прыцягальнай, цікавай, рэпертуар – эксклюзіўным, што менавіта яны маюць магчымасць несці людзям сваю радасць ад судакранання з жыватворнай экспрэсіяй беларускай традыцыі.

ЛІТАРАТУРА

1. *Матыліцкая Н. В.* Досвед і праблемы музейнай рэкрэацыі (каляндарна-абрадавыя святы ў Беларускам дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту) // Музеі і культурная спадчына як частка глабальнай інфармацыйнай прасторы: матэрыялы Міжнар. канф. (Мінск–Полацк, 8–11 крас. 2002 г.). Наваполацк, 2002. С. 161–164.

2. *Пладунова Т. А.* Фарміраванне этнафанічных эталонаў гучання ў студэнтаў спецыялізацыі «Этнафоназнаўства» БДУ культуры і мастацтваў // Традыцыйная культура і дзеці: праблемы этнавыхавання: матэрыялы IV Рэсп. навук.-практ. канф. (2–3 крас. 2008 г., г. п. Акцябрскі). Вып. 3. / аўт. праекта і ўклад. М. А. Козенка. Мн., 2008. С. 104–116.